

Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Çevre ile İlgili Görüşlerine Minik Tema Programının Etkisinin İncelenmesi*

Perihan Tuğba ŞEKER¹ Nilüfer GÜRCAN² Betül ARAR³ Gülcan ALACA⁴

¹Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, tugba.seker@usak.edu.tr

²Uşak Cıvıltı Anaokulu, niluferyan@hotmail.com

³Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, betularar8@gmail.com

⁴Uşak Cıvıltı Anaokulu, gulcanalaca2@gmail.com

Özet

Araştırmaya Uşak ili MEB'e bağlı bağımsız bir okul öncesi eğitim kurumuna devam etmekte olan 64-72 aylık çocuklar katılmıştır. Araştırma kapsamında 15 çocuğun Minik Tema eğitim programında yer alan 42 etkinlikten, 25 adet etkinliğe katılımı sağlanmıştır. Araştırmaya katılan çocukların belirlenmesinde çalışma grubunun kolay ulaşılabilirliği göz önünde bulundurulmuştur. Bilindiği gibi, 2010 yılından itibaren uygulanan Minik Tema Eğitim Programı, erken çocukluk eğitimi çevre ile ilgili konuları ele alarak desteklemektedir ve 2013 Okul Öncesi Eğitim Programını temel almaktadır. Eğitim programında toprak, su ve hava ile ilgili konular, ilgili öğretmenlere yönelik bazı temel bilgiler ve 42 etkinlik bulunmaktadır. İlgili öğretmenler 42 etkinlikten en az 21 ini yaş grubuna göre seçerek uygulamışlardır. Araştırmada 42 etkinliğin tamamının uygulanması hedeflenmiştir, 42 etkinlikten 25 etkinliğin uygulanması mümkün olmuştur. Program, beş hafta boyunca her gün uygulanmıştır. Programda değerlendirme boyutunda yer alan sorular programın uygulama öncesinde ve sonrasında çocuklara yöneltilmiştir. Programın değerlendirilmesi amacı ile bilim gözlem defteri ile kayıt tutulması sağlanmıştır. Araştırmanın sonunda, uygulanan Minik Tema programının, çocukların çevre ile ilgili temel kavram bilgisini desteklediği ve çocukların bu etkinliklere istenilen düzeyde katılım gösterdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: okul öncesi eğitim, çevre eğitimi.

The Investigation of the Effect of the Tema Kids Programme on The Environmental Views of Pre-School Children

Abstract

64-72 months old children who attended to an independent preschool in Uşak has participated in the research. Within the scope of the research, 15 children has participated in 25 activities provided from 42 activities that is included in the TEMA Kids Training Programme. Easy accessibility of the study group was taken into account in the identification of the children participating in the study. As is known, the TEMA Kids Training Program, which has been implemented since 2010, supports early childhood education by addressing environmental issues and is based on the 2013 Pre-School Education Program. In the training program, there are 42 basic activities related to soil, water and air, and some basic information to the teachers about what are concerned in the program. Relevant teachers choose at least 21 activities from 42 events according to their childrens' age group. It was aimed to apply all 42 activities in the survey but it was possible to apply 25 events from 42 events. The program was administered every day for five weeks. The questions in the evaluation dimension of the program are asked to the children before and after the program. For the purpose of evaluation of the program the children kept scientific observation note-books. At the end of the research, it was seen that the TEMA Kids Program has supported the basic concept knowledge of children about environment and the children has participated in these activities at the desired level.

Keywords: preschool education, environmental education.

1 Giriş

Çevre kavramı en geniş anlamıyla, insan ve diğer tüm canlı varlıklar ile birlikte doğanın ve doğadaki insan yapısı öğelerin bütünüdür. İnsan ve çevre birbiriyle sürekli etkileşim içindedir. İnsanın kendisine yaşama, koruma ve besin olanağı sağlayan çevresi olmadan hayatta kalması ve neslini devam ettirmesi mümkün değildir. İnsanlar bir yandan yaşam standartlarını yükseltmek için emek harcarken, diğer yandan sorumsuzca yaşadıkları çevreyi tahrip etmekte ve ekosistem denilen insan ve diğer canlıların bir

* Bu çalışma 4-26 Nisan 2017'de Sakarya Üniversitesi'nde düzenlenen 12. Okul Öncesi Eğitimi Öğrenci Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

arada uyum ve denge içinde varlık ve gelişmelerini sürdürebilmeleri için var olan şartların tamamının bozulması ya da bir takım değişiklikler geçirmesine sebep olmaktadır.

Çevreye duyarlı olma ve doğayı aracsız keşfetme ihtiyacı tüm çocukların yapısında var olan bir özelliktir. Doğa, çeşitli materyalleri değişik ortamlarda çocuklara sunmaktadır. Bu yönüyle doğa, çocukların gelişimini destekleyen bir sınıftır. Okul öncesi dönem, çocuğun çevreye ilişkin olumlu tutumlar edinmesi ve bu alışkanlıkları hayatının ileriki yıllarına taşımasına temel oluşturacak kritik dönemleri kapsamaktadır (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2009). Çocukların çevreye karşı olan tutum ve alışkanlıkları da bu ilk yıllarda şekillenir (Poyraz ve Dere, 2003; Aral, Kandır ve Yaşar, 2001; Kınık, Okyay ve Aydoğan, 2016). Yaşamın ilk yıllarında kazanılan tutum ve davranışların, ilerleyen yaşlarda kalıcı olduğu ve hayatın diğer basamaklarını etkilediği, bu doğrultuda çevre ve doğaya karşı olan tutum ve davranışların da bu kritik yıllarda şekillendiği birçok araştırmacı (Palmer, 1995; Horwitz, 1996; Smith, 2001; Domka, 2004; Taşkın ve Şahin, 2008) tarafından altı önemle çizilen bir konudur. Dinçer (2005)'in belirttiği gibi çevre çocuğun bilişsel, fiziksel ve sosyal gelişimini zengin uyarıcılarla destekleyen doğal sınıf olduğu fikri kabul edilmelidir. Okul öncesi dönemde ailenin çocuk üzerindeki etkisi, ailenin çocuğun ilk öğretmenleri olarak kabul edilmesi de göz önünde bulundurulacak olursa, çocuğun ev ortamında da çevre ile olan ilgisinin desteklenmesi ve bu konuda sorumlulukların verilmesi önem taşımaktadır (Flannagan ve Hardee, 1994; Kınık, Okyay ve Aydoğan, 2016).

Okul öncesi dönemde planlanan çevre eğitim programlarının, çocukların yaşadıkları çevreye olan tutumlarını ve dünyayı anlama çabalarını desteklediği görülmüştür. Kınık, Okyay ve Aydoğan (2016), 24-36 aylık çocukların aile katımlı çevre eğitimi programının alıcı ve ifade edici dil sözcük gelişimlerine olumlu yönde etkisinin olduğu; Yağcı (2016), okul öncesi dönem çocuklarında bilimsel süreç becerilerinin gelişmesinde doğa ve çevre uygulamalarının etkili olduğu; Uslucan (2016), okul öncesi dönem çocuklarında uygulanan çevre eğitim programı ile çevreye yönelik tutumların olumlu yönde geliştiği sonucuna ulaşmıştır. Ahi (2015), çalışmasında okul öncesi eğitim programına entegre edilen çevre eğitim programı ile çocukların çevrelerine ilişkin daha geniş bir model oluşturduklarını belirtmiştir.

Türkiye Okul Öncesi Eğitimi Geliştirme Derneği ve Tema işbirliğinde geliştirilen 'Minik Tema' programı; Okul öncesi çağındaki çocuklar ile ilkokulun ilk yıllarındaki çocukların doğada/açık havada geçirdikleri zamanın artmasını sağlamak ve ekolojik okuryazar; yani doğanın ilkelerini ve sınırlarını bilen, doğayla uyumlu yaşamaya çalışan bireyler olmalarını desteklemek amacıyla çocukların çevre, doğa, toprak, erozyon, sürdürülebilir yaşam gibi konularda farkındalık oluşturmalarını ve olumlu tutum geliştirmelerini hedefleyen, keşfetmeye dayalı, çocuk merkezli, grup işbirliğini cesaretlendirici, öğrencileri öğrenmeye motive edici, çocukların birbirlerinden öğrenebilmelerini destekleyici, yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağlayıcı, açık havada, yerinde eğitim destekleyici, çocukların eleştirel bir şekilde düşünme yeteneklerinin geliştirilmesine yardım edici, etkinlikleri MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü'nün programlarında yer alan kazanım ve göstergeleri temel alacak şekilde tasarlanmış, 2010 yılından beri okul öncesi kurumlarda uygulanan bir programdır.

Gelecekte çevrenin şekillenmesinde iki grup önemli rol oynayacaktır. Bunlar; doğal varlıkların yönetimi ile ilgili karar vericiler ve sivil toplum kuruluşları ile eğitimcilerdir. Eğitimciler öğrenenleri çevreden gelen uyarılar üzerinde sağlıklı değerlendirmeler yapabilmeleri için gerekli bilgi ve becerilerle donatmakla sorumludurlar. Erken çocukluk döneminde duyarların uyarılması, ayırt etme ve problem çözüme becerilerinin geliştirilmesi yoluyla yapılacak çevre eğitimi ile çocukların farkındalık düzeyleri yükselecek, olumlu tutumlar benimsemeyi öğrenebileceklerdir (Minik Tema Programı, 2014).

Araştırmalar, olumlu tutumların davranışa dönüşmesinin kısa sürede gerçekleşmediğini göstermektedir. Bunun yanı sıra çevreye karşı olumlu tutumları olduğunu söyleyen fakat çevreyi korumak için hiçbir şey yapmayan pek çok insan bulunmaktadır. Bu nedenlerle ve sürdürülebilirliği sağlamanın temel koşullarından biri olan yaşam boyu öğrenme yaklaşımının gereği olarak, bütün bireylerin eğitim ve öğretim süreçlerinde mutlaka uygulamalı çevre eğitimi almaları gerekmektedir (Erten, 2004; Güler, 2012).

Herkesin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı ve bireyin yaşadığı çevrenin, toplumun, ülkesinin ve yerkürenin sahip olduğu doğal ve yapay zenginliklerin korunması ve geliştirilmesi sorumluluğu vardır. Haklar ve sorumluluklar, insanlara okul öncesi dönemden itibaren örgün ve yaygın eğitim aracılığıyla verilecek çevre eğitimi sayesinde öğretilir.

Çevre eğitimi konusundaki çabaların amacı bütün dünyada benzerdir: çevresel kaliteyi artırmak ve sürdürmek ile gelecekteki çevresel problemleri önlemek. Çevre eğitimi kısmen bilgi vermeyi içerir, bu yolla çocukların çevreye ilişkin bilgileri artırılır. Öğrenciler küresel ısınma, katı atıklar ve diğer çevresel problemleri; ekolojiyi ve dünyanın nasıl çalıştığını, çevresel bozulmanın sonuçlarını ve çevresel problemlerin ortaya çıkmasında ve önlenmesinde kendi rollerini öğrenirler. Bunun yanı sıra çevre eğitimi, tutum ve davranışlarda doğru kişisel değerlerin oluşmasını sağlayarak ve öğrencilerin çevre ve çevre problemlerine katkıları hakkındaki düşüncelerini açığa çıkarıp değerlendirmelerine yardımcı olarak bu konularda farkındalığı artırır. Günümüzde çevre sorunlarının küresel olduğu ve gerekli önlemler alınmadığı takdirde, insan türünün geleceğinin tehlikeye gireceği artık herkes tarafından bilinmektedir. Bu nedenle çevre sorunlarının önlenmesinde ve etkin çözümünde bireylerin eğitilmesi ve çevreye yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerinin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Çocukların nasıl "iyi beslenmeye ve yeterli bir uykuya ihtiyacı varsa, artık doğa ile temasa da o kadar ihtiyaçları vardır." anlayışı tüm dünya tarafından kabul gören bir düşünce haline gelmiştir (Louv, 2012). Çünkü doğa hissimizi, mizacımızı, ruhumuzu besler ve düşünce anlayışımızı zenginleştirir (Ayvaz, Öztürk, Balci, Uzunoğlu, Noyan, Pazarlıoğlu, Baldemir, Başlar, Doğan, Gökalp, Semenderoğlu ve Bakaç, 1999). Ayrıca erken yıllarda çocuklara yönelik verilen çevre eğitimi, çevre sorunlarının oluşmasında ve önlenmesinde koruyucu bir görevi olduğu düşünülebilir.

Araştırmada Minik Tema programında yer alan 25 etkinliğin, okul öncesi dönem çocuklarının çevre ile ilgili görüşlerine etkisi olup olmadığının belirlenmesi hedeflenmiştir.

2 Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden gözlem yöntemi ve "Minik Tema Programı"nda yer alan kazanım değerlendirme formundan yararlanılmıştır. Gözlem, nitel araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan veri toplama yöntemidir. Bu araştırmada da "yapılandırılmış alan çalışması" gözlem türünden yararlanılmıştır. Bu tür çalışmalar, yapılandırılmamış alan çalışmaları yolu ile elde edilen sonuçları doğal ortamlarda test etme amacına hizmet etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Gözlem verileri, nitel gözlemlerde kullanılan en yaygın kayıt etme yöntemi olan not alma (Yıldırım ve Şimşek, 2011) ile kayıt altına alınmıştır. Uşak ilinde anaokullarında, çevreye duyarlı, çevrenin bir parçası olduğunun farkında olan bireyler yetiştirmeye katkıda bulunabilmek için bir adım atılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda atılacak ilk adım olarak Minik Tema Eğitimi programının 42 etkinliğinden, çalışma takviminde uygulanması uzman görüşü ve öğretmenlerin görüşleri alınarak belirlenen 25 etkinlik uygulanmıştır ve bu etkinliklerde kazanılması beklenen davranışlar aşağıdaki şekliyle ele alınmaktadır;

1. Toprağın canlılar (insanlar, yeraltında/yerüstünde yaşayan böcek ve bitkiler) için barınak olduğunu söyler.
2. Toprağın canlılara besin sağladığını söyler.
3. Toprağın canlılara araç (giysi, bardak, tuğla, kâğıt, tabak gibi) sağladığını söyler.
4. Toprağın farklı yapılarda (doku, renk gibi açılardan) olduğunu açıklar.
5. Toprağın içinde cansız varlıklar (taş, eski çağlardan kalan ev ve eşya kalıntıları, fosiller ve su gibi) olduğunu açıklar.
6. Toprağın içinde canlı varlıklar olduğunu açıklar.
7. Bitkilerin toprak için gerekli (toprağın zenginleşmesi, erozyondan korunması, canlı çeşitliliğinin artması gibi nedenlerle) olduğunu söyler.
8. Çevre ile ilgili (hava, su, toprak, bulut, yağmur, rüzgâr, ağaç, bitki, hayvan gibi) belli kavramları/varlıkları açıklar.
9. Doğal varlıkları dikkatli kullanmak gerektiğini açıklar.
10. Toprağı neden kirletmemek gerektiğini söyler.
11. Orman yangınının toprağa zarar verdiğini söyler.
12. Rüzgâr erozyonunun toprağa zarar verdiğini söyler.
13. Su erozyonunun toprağa zarar verdiğini söyler.
14. Temiz havanın tüm canlıların sağlığı için gerekli olduğunu söyler.
15. Temiz suyun tüm canlıların sağlığı için gerekli olduğunu söyler.

2.1 Çalışma Grubu

Araştırmaya, Uşak ili MEB'e bağlı özel bir anaokuluna devam etmekte olan 15 çocuk ve öğretmenleri dahil edilmiştir. Çalışma grubu kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma, Okul Öncesinde Çevre Eğitimi dersi kapsamında yürütülmüştür ve Minik Tema programının uygulanması ile ilgili MEB'den ve araştırmaya katılan çocukların ailelerinden gerekli izinler alınmıştır.

2.2 Veri Toplama

Eğitim programının uygulanması araştırmacı ve araştırmaya dahil edilen çocukların öğretmeni tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada eğitim programının uygulanmasından önce ve sonra belirlenen zamanlarda, gözlem kayıtları araştırmaya gönüllü olarak destek veren iki araştırmacı tarafından ayrıntılı bir şekilde beş hafta süresince kayıt altına alınmıştır. Çocukların çevre konularındaki farkındalık düzeylerinin artıp artmadığını öğrenmek için etkinlikleri uygulamaya başlamadan önce ve etkinlikler çocuklarla birlikte uygulandıktan sonra çocukların her birine Minik Tema programının kazanımlarını içeren kelimeleri bilip bilmediklerini içeren bir anket uygulanmıştır.

3 Bulgular ve Tartışma

Bulgular kısmında, görüşme sonuçları, gözlem sonuçları ve çocukların ifadeleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu anketler sonucunda çocukların çevre ile ilgili bilinç düzeylerinin belirgin şekilde arttığı ve doğayı "hayat demek, dünya demek" olarak nitelendirdikleri görülmüştür. Ayrıca cevapları çevreye ait sözcükler açısından daha çok kelime sayısı içermektedir. Ayrıca "çöpü atarsanız çevre diye bir şey olmaz" gibi cevaplar da vermişlerdir. Hemen hemen hepsi daha önce "erozyon" kelimesine "bilmiyorum" diye cevap verirken "Ağaçları keserlerse erozyon olur, toprağın kayması, toprağın uçması, toprakların yerinden kırılamaması" gibi cevaplar vermişlerdir. Etkinliklerden sonra "Atık kağıtlara resim yapabiliriz, yazı yazarız, onları atmıyoruz kullanıyoruz, daha az kâğıt kullanmalıyız, suları boşa harcamamalıyız, muslukları, ışıkları kullanmıyorsak kapatmalıyız" cevaplarına rastlanmıştır. Çocukların etkinlikleri uygularken genelde çok eğlendikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca çocukların günlük yaşamlarında da etkinliklerde öğrendikleri şekilde uyum sağladıkları gözlemlenmiştir. Örneğin; tuvalete gittiklerinde suları açık bırakmıyorlar ve etkinlikleri uygulamayan diğer sınıflardaki arkadaşlarını suları açık bırakmamaları konusunda uyarıyorlardı.

Çocukların günlük yaşamlarına dair öğretmenleri ve araştırmacılar tarafından gözlemlenen diğer davranışlar ise;

- Tuvaletlerde daha az tuvalet kâğıdı kullanıyorlar.

- Resim yapacakları zaman "Öğretmenim kağıtları israf etmememiz gerekiyor değil mi?" diyerek kağıtların diğer tarafını da kullanmaya çalışıyorlar. Bu anlamda az kâğıt kullanırlarsa daha az ağaç kesileceği konusunda bilinçlendiler. Artık "ağaçlar kesilirse oksijen de alamayız değil mi öğretmenim" diyorlar.
- Çoğu ilk defa bir ağaca sarıldığını söyledi. Bu anlamda çevre ile duygusal bağ kurmaya başladılar.
- Etkinlikleri uygulamadan önce dışarı çıktığımızda ağaçların yapraklarını ve çiçeklerini koparmaya çalışırlardı, artık bu davranışları kalmadı.
- Tema ile birlikte ağaç dikmeye gideceğimizi duyunca çok heyecanlandılar. Biri "Annemler ağaç dikmeyi bilmiyor ama artık ben onlara anlatabilirim, onlar da diker" dedi.
- "Erozyon" kelimesini bilmediğini söylüyordu. Hatta kelimeyi söyleyemiyorlardı bile. İlk erozyondan bahsettiğimizde "Toprak oynuyorsa deprem olabilir mi acaba" dediler. Ama şu anda hepsi erozyonun sebebini ve bu konuda ağaçların önemini söyleyebiliyor. Bunu daha çok "Haydi ağaçlar toprağı tatalım" etkinliğinde oyun oynayarak öğrendiler. Sandalyelerin ağaç olması ve üzerlerine konması fikri önce onları çok güldürdü. Ama rahat yuvarlanamayınca ağaçların görevini anladılar.
- Gözlem raporlarından çıkan sonuçlar aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Tablo 1. Yapılan Etkinlikler Esnasında Ortamın Tanımı, Gözlenen Davranışlar ve Çocuk Yorumları

<i>Etkinlik Adı</i>	<i>Ortamın tanımı</i>	<i>Gözlemlenen davranışlar</i>	<i>Çocuk Yorumları</i>
<i>Dağada Bulunanlar Listem</i>		<i>' .....etkinlikte bir çocuk listesine 'elektrik balığı ve yılan'yazmıştı. Dışarı çıkıp, listesindekileri bulamayınca arkadaşları bu hayvanların denizde bulunduğunu söyledi. Bir çocuk da 'salıncak ve kaydırak' yazmıştı. Etkinlikten sonra,'Onlar poşete konulup götürülemiyormuş' dedi.</i>	
<i>Toprağı tut uçmasın</i>		<i>Oyun oynarken en çok ağaç olmak istediler.</i>	<i>Ağacın iyilik yaptığını, toprağı koruduğunu söylediler.</i>
<i>Bulutları gözleyelim</i>	<i>Etkinlikte güneşli bir hava vardı ama bulut çok azdı</i>	<i>Bir çocuk "Belki öbür tarafta bulut vardır "diyerek başka yönlere de bakmamız gerektiğini söyledi. O sırada oradan bir uçak geçiyordu. Uçağın dumanını görünce "Belki bulutların bazılarını uçaklar yapıyordur" diyerek kendi aralarında sohbet etmeye başladılar.</i>	
<i>Toprak neleri saklıyor</i>	<i>Daha önceden oyun alanlarına oyuncak dinozor kemikleri gömülmüştü.</i>	<i>'Arkeolog' kelimesini söylemekte zorlandılar. Yeniden arkeolog fırçalarımızı ve kazı materyallerimizi alarak yeni fosiller, hazineler, yer altı şehirleri bulacağımız günü heyecanla bekleediklerini söylediler.</i>	<i>Biri "Öğretmenim kazıcı diyebiliriz, değil mi? " dedi. 'Bulmaca gibi çok eğlenceli " dediler.</i>
<i>Sular temiz kalsın</i>		<i>Etkinlikte oluşturduğumuz denizde çöp olmasına üzdüler. Balık olsalardı evlerinin kirlenmiş olmasına üzüleceklerini söylediler denizdeki çöpleri topladılar</i>	
<i>Solucan çiftliği</i>	<i>Çocuklar için hem şaşkınlık verici, hem cesaretlendirici, hem de meraklarını tetikleyici bir etkinlikti.</i>	<i>Önce solucanlardan ve solucanları ellemekten korktular. Birkaç tanesi ben yapabilirim deyince diğerleri de cesaretlendi. Sonra bulduğumuz solucanları bir kaba koyduk. Önce kabı sınıfa koymamızı ve hava delikleri açmamızı istemediler.</i>	<i>Deliklerden kaçıp sınıfta dolaşabileceklerini ve o zaman onları bulmamızın zor olabileceğini söylediler. Sonra aralarından biri hava deliklerinin yukarıda olduğunu ve oraya kadar tırmanamayacaklarını çünkü toprak olmadığını söyledi. Bazıları ilk defa bu kadar yakından solucan gördüğünü söyledi. Onların yararlarını öğrendince, solucan</i>

			çiftliğinden bir an önce doğaya bırakmamız gerektiğini yoksa işlerini yapamayacaklarını ve öleceklerini söylediler.
Toprağın içinde neler var		Etkinlikte yapılan deneyde bardaklardaki suya pipetle üfleme ve baloncukları görmek çok hoşlarına gitti ve gülmeye başladılar. Bazıları suyu içti. Bunun hava olduğunu söyledik. Aynı şeyi dışarıda toprakla yapıp baloncukları görünce çok şaşırdılar.	
Yağmur sesi oluşturalım		İlk defa ses dinlediler ve mutlu olduklarını ifade ettiler.	
Toz avcıları		Balonu kendilerinin şişirmeleri ve balon sönerken arkadaşlarının ve kendilerinin ellerine doğru hava bırakması çok hoşlarına gitti. Havadaki tozu görmek için vazelinli kâğıda sürmek onları güldürdü	'Öğretmenim kâğıda krem mi sürülür?' diye sordular. Vazelinli kağıtlara tozun nasıl gelebileceğini anlayamadılar. Unu toza benzetmek ve üflemleri ve çoğunluğunun yok olması onları eğlendirdi. Birkaç gün sonra kağıtlara baktığımızda kağıtlar kirlenmişti ve üzerlerinde tüy bile vardı. 'Evet hava kirliliği ve tüllyümüş' dediler.
Temiz hava, temiz nefes	Sınıfın çeşitli yerlerine hava kirliliğini anlatan fotoğraflar yerleştirildi En çok fabrika bacalarındaki duman ilgilerini çekti	Sisli bir günde gözlem yapabilmeleri için, etkinliklerde olmamasına rağmen özellikle dışarı çıktık. İlerisini görememek onları çok heyecanlandırdı .	Aralarından bazıları "Bu sis mi öğretmenim?" diye sordu. Sis olmadığını anlattık. Daha sonra çember zamanında bir öğrenci "Bugün kaktığımızda sis vardı. Anneme bugün sisin ne olduğunu anlattım" diyerek yeni bir şey öğrenmiş olmanın ve bunu birilerine de anlatmış olmanın sevincini paylaştı.
Ektim bir kere yedim bin kere		.....salata yaparken onlara verdiğimiz plastik bıçakların salata malzemelerini kesmeyeceğini söylediler . Daha sonra onlara dikkatli kullanırlarsa bıçak vereceğimizi söyledik. Hepsi dikkat etti. Artık evde de kesebileceklerini söylediler.	Sonra çocuklara 'tohum nedir?' diye sorduk. Bitki olduğunu söylediler. 'Peki sizce tohumların şekilleri aynı mıdır, yoksa farklı mıdır?' diye sorduk. 'Bütün tohumlar aynı ama içlerinden çıkan bitkiler farklı ' dediler. Tohumları incelemeye başlayınca hepsinin farklı olduğunu gördüler. O zaman kendileri "Bu yüzden farklı bitkiler çıkıyormuş " diyerek akıllı yürüttü.
Daha önce neredeydiler		Seçtiğimiz yerde ayva ağacı olmamasına rağmen ayva bulmuşlardı . Onun nereden gelmiş olabileceği hakkında fikir yürüttüler, kendi aralarında sohbet ettiler. Ayrıca bir arı peteği bulmuşlardı. Oranın çok güzel bir yer olduğunu çünkü arıların ballarını güzel yerlerde yapmış olabileceklerini söylediler.	
Toprakla resim yapalım		.....gözlerini kapatınca bir kısmı arkadaşları dokunup bir şey söylemeden toprağı ellemedi .	

		<i>Beyaz renkli toprak daha önce görmediklerini söylediler. Toprağa resim yapmak, silip yeniden yapmak çok hoşlarına gitti . Eğlenceli buldular.</i>	
<i>Atık kağıttım, hamur oldum</i>		<i>...bekleyen kağıtların kokusunu ve görüntüsünü beğenmediler. Ellerine yapışıp kalacağından korktular ve endişelerini dile getirdiler. O yüzden önce ellemek istemediler. Öncelikle biz dokununca yavaş yavaş ve birer birer dokunmaya başladılar. Bu anlamda biz de çocukların farklı özelliklerini keşfetme fırsatı bulduk.</i>	

Tablodaki bilgiler ve gözlem sonuçlarının ayrıntıları aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır;

- Çocuklar etkinlikleri uygularken genelde çok eğlendiler. Özellikle oyunlar çok güzel ve öğreticiydi.
- Tuvalete gittiklerinde suları açık bırakmıyorlar ve etkinlikleri uygulamayan diğer sınıflardaki arkadaşlarını suları açık bırakmamaları konusunda uyarıyorlar.
- Tuvaletlerde daha az tuvalet kâğıdı kullanıyorlar.
- Resim yapacakları zaman "Öğretmenim kâğıtları israf etmemiz gerekiyor değil mi?" diyerek kâğıtların diğer tarafını da kullanmaya çalışıyorlar. Bu anlamda az kâğıt kullanırlarsa daha az ağaç kesileceği konusunda bilinçlendiler. Artık "ağaçlar kesilirse oksijen de alamayız değil mi öğretmenim" diyorlar.
- Çoğu ilk defa bir ağaca sarıldığını söyledi. Bu anlamda çevre ile duygusal bağ kurmaya başladılar.
- Etkinlikleri uygulamadan önce dışarı çıktığımızda ağaçların yapraklarını ve çiçeklerini koparmaya çalışırlardı, artık bu davranışları kalmadı.
- Tema ile birlikte ağaç dikmeye gideceğimizi duyunca çok heyecanlandılar. Biri "Annemler ağaç dikmeyi bilmiyor ama artık ben onlara anlatabilirim, onlarda diker" dedi.
- "Doğada bulunanlar listem" etkinliğinde bir çocuk listesine "elektrik balığı ve yılan" yazmıştı. Dışarı çıkıp, listesindekileri bulamayınca arkadaşları bu hayvanların denizde bulunduğunu söyledi. Bir çocuk da "salıncak ve kaydırak" yazmıştı. Etkinlikten sonra, "Onlar poşete konulup götürülemiyormuş" dedi.
- Çoğu yaptığımız ilk ankette "erozyon" kelimesini bilmediğini söylüyordu. Hatta kelimeyi söyleyemiyorlardı bile. İlk erozyondan bahsettiğimizde "Toprak oynuyorsa deprem olabilir mi acaba" dediler. Ama şu anda hepsi erozyonun sebebinin ve bu konuda ağaçların önemini söyleyebiliyor. Bunu daha çok "Haydi ağaçlar toprağı tatalım" etkinliğinde oyun oynayarak öğrendiler. Sandalyelerin ağaç olması ve üzerlerine konması fikri önce onları çok güldürdü. Ama rahat yuvarlanamayınca ağaçların görevini anladılar.
- "Toprağı tut uçmasın" etkinliğinde oyun oynarken en çok ağaç olmak istediler. Çünkü ağacın iyilik yaptığını, toprağı koruduğunu söylediler.
- "Bulutları gözleyelim" etkinliğinde güneşli bir hava vardı ama bulut çok azdı. Bir çocuk "Belki öbür tarafta bulut vardır" diyerek başka yönlere de bakmamız gerektiğini söyledi. O sırada oradan bir uçak geçiyordu. Uçağın dumanını görünce "Belki bulutların bazılarını uçaklar yapıyordur" diyerek kendi aralarında sohbet etmeye başladılar.
- "Toprak neleri saklıyor?" etkinliğinde arkeolog kelimesini söylemekte zorlandılar. Biri "Öğretmenim kazıcı diyebiliriz, değil mi?" dedi. Daha önceden oyun alanlarına oyuncak dinazor kemikleri gömmüştük. "Bulmaca gibi çok eğlenceli" dediler. Yeniden arkeolog fırçalarını ve kazı materyallerimizi alarak yeni fosiller, hazineler, yer altı şehirleri bulacağımız günü heyecanla beklediklerini söylediler.
- "Sular temiz kalsın" etkinliğinde oluşturduğumuz denizde çöp olmasına üzüldüler. Balık olsalardı evlerinin kirlenmiş olmasına üzüleceklerini söylediler denizdeki çöpleri topladılar.
- "Solucan çiftliği" etkinliğinde önce solucanlardan ve solucanları ellemekten korktular. Birkaç tanesi ben yapabilirim deyince diğerleri de cesaretlendi. Sonra bulduğumuz solucanları bir kaba koyduk. Önce kabı sınıfa koymamızı ve hava delikleri açmamızı istemediler. Deliklerden kaçıp sınıfta dolaşabileceklerini ve o zaman onları bulmamızın zor olabileceğini söylediler. Sonra aralarından biri hava deliklerinin yukarıda olduğunu ve oraya kadar tırmanamayacaklarını çünkü toprak olmadığını söyledi. Bazıları ilk defa bu kadar yakından solucan gördüğünü söyledi. Onların yararlarını öğrenince, solucan çiftliğinden bir an önce doğaya bırakmamız gerektiğini yoksa işlerini yapamayacaklarını ve öleceklerini söylediler. Çocuklar için hem şaşkınlık verici hem cesaretlendirici hem de meraklarını tetikleyici bir etkinlikti.

- "Toprağın içinde neler var?" etkinliğinde yapılan deneyde bardaklardaki suya pipetle üfleme ve baloncukları görmek çok hoşlarına gitti ve gülmeye başladılar. Bazıları suyu içti. Bunun hava olduğunu söyledik. Aynı şeyi dışarıda toprakla yapıp baloncukları görünce çok şaşırdılar.
- "Yağmur sesi" oluşturalım etkinliğinde ilk defa ses dinlediler ve mutlu olduklarını ifade ettiler.
- "Toz avcıları" etkinliğinde de balonu kendilerinin şişirmeleri ve balon sönerken arkadaşlarının ve kendilerinin ellerine doğru hava bırakması çok hoşlarına gitti. Havadaki tozu görmek için vazelin kâğıda sürmek onları güldürdü "Öğretmenim kâğıda krem mi sürülür?" diye sordular. Vazelinli kâğıtlara tozun nasıl gelebileceğini anlayamadılar. Unu toza benzetmek ve üfleme ve çoğunluğunun yok olması onları eğlendirdi. Birkaç gün sonra kâğıtlara baktığımızda kâğıtlar kirlenmişti ve üzerlerinde tüy bile vardı. "Evet, hava kirli ve tüylüymüş" dediler.
- "Temiz hava, temiz nefes" etkinliğinde sınıfın çeşitli yerlerine hava kirliliğini anlatan fotoğraflar koyduk. En çok fabrika bacalarındaki duman ilgilerini çekti. Aralarından bazıları "Bu sis mi öğretmenim?" diye sordu. Sis olmadığını anlattık. Ama sisli bir gün etkinliklerde olmamasına rağmen özellikle dışarı çıktık. İlerisini görememek onları çok heyecanlandırdı. Daha sonra çember zamanında bir öğrenci "Bugün kaktığımızda sis vardı. Anneme bugün sisin ne olduğunu anlattım" diyerek yeni bir şey öğrenmiş olmanın ve bunu birilerine de anlatmış olmanın sevincini paylaştı.
- Havayı nelerin kirlettiği konusunda daha bilinçliler. "Öğretmenim biliyor musun biz bugün yürüyerek gelerek havayı daha az kirlittik" dedi.
- Egzoz dumanı görmek için çıktığımız bir gün, egzozu bozuk bir arabanın motorundan sesle birlikte çıkan siyah dumanın, onların arabaları bozulursa ses çıkarırlar o zaman da dumanları çıkar değil mi öğretmenim diye akıl yürütmelerine sebep oldu.
- Onu da havaya toz olarak attığımız gün bakın bazen göremesek de havayı kirleten dumanlar bulunabilir diyerek o günü hatırlattık.
- "Ektim bir kere yedim bin kere" etkinliğinde salata yaparken onlara verdiğimiz plastik bıçakların salata malzemelerini kesmeyeceğini söylediler. Daha sonra onlara dikkatli kullanırlarsa bıçak vereceğimizi söyledik. Hepsisi dikkat etti. Artık evde de kesebileceklerini söylediler. Sonra çocuklara "tohum nedir?" diye sorduk. Bitki olduğunu söylediler. "Peki, sizce tohumların şekilleri aynı mıdır, yoksa farklı mıdır?" diye sorduk. "Bütün tohumlar aynı ama içlerinden çıkan bitkiler farklı" dediler. Tohumları incelemeye başlayınca hepsinin farklı olduğunu gördüler. O zaman kendileri "Bu yüzden farklı bitkiler çıkıyormuş" diyerek akıl yürüttü.
- Tohumları ektikten sonra ertesi gün hemen çıkıp çıkmadığını kontrol ettiler. Nedenini sordular "Beklememiz gerektiğini" söyledik. Sonra kendileri için mataralarında getirdikleri sudan her gün bitkilerini de hatırlatılmadan suladılar. İlk çıkan tohumları görünce çıkmayanlar sebebini merak ettiler. Kendi aralarında bu konuda sohbet ettiler. Biz de onlara tohumlar nasıl farklı farklılarsa çıkış süreleri de farklı farklı olabilir dedik. Bazıları bitkilerini eve götürmek istedi. Onları okulumuzun bahçesine ekeceğimizi söyleyince "O zaman kapıdan annemize gösterebilir miyiz?" diyerek farklı bir çözüm buldular. Problem çözüme ve mantık yürütme becerilerinde artış oldu.
- Çevreden materyal toplarken çevreye çöp atılmış olması onları rahatsız etti. Büyüklerin ve küçüklerin bu konuda dikkatli olması gerektiğini söylediler. Bazıları çevrede bulunan çöpleri toplayarak çöp kutusuna attı. Artık parka gittiğimizde parktaki çöpleri toplayarak çöp kutusuna atıyorlar. Bu konuda çevreye karşı bilinçleri arttı.
- "Daha önce neredeydiler" etkinliğinde seçtiğimiz yerde ayva ağacı olmamasına rağmen ayva bulmuşlardı. Onun nereden gelmiş olabileceği hakkında fikir yürüttüler, kendi aralarında sohbet ettiler. Ayrıca bir arı peteği bulmuşlardı. Oranın çok güzel bir yer olduğunu çünkü arıların ballarını güzel yerlerde yapmış olabileceğini söylediler.
- "Toprakla resim yapalım" etkinliğinde gözlerini kapatınca bir kısmı arkadaşları dokunup bir şey söylemeden toprağı ellemedi. Beyaz renkli toprak daha önce görmediklerini söylediler.
- Toprağı resim yapmak, silip yeniden yapmak çok hoşlarına gitti. Eğlenceli buldular.

Etkinliklere yönelik, öğretmenlerin de görüşleri alınmış olup, ifadeler araştırmacılar tarafından değiştirilmeden aşağıda belirtilmiştir;

- Su erozyonu ve rüzgâr erozyonu olarak farklı erozyon türleri olduğunu bilmiyordum, biz de çocuklarla birlikte öğrendik.
- Etkinlikler çocukların matematik becerilerine katkı sağladı. Çok fazla gruplandırma, sıralama yaptılar, en çok, en az, en uzun, en kısa matematik kavramları kullanmaya başladılar.
- Doğadaki materyaller, çoğu materyal ihtiyacımızı karşıladı. Büyüteç en çok kullandığımız ekstra materyalimizdi.
- Etkinlikler kazanımlara ulaşılmasında genelde yeterliydi. Ekstradan bazen konularla ilgili kitap okuduk veya çocuklarla birlikte belgesel seyrettik.
- Artık daha fazla atık materyal içeren ürün kullanarak sanat etkinlikleri yapıyoruz.
- Çocuklar daha fazla neden-sonuç ilişkisi kurmaya başladılar.
- İşbirlikçi ve grup çalışmaları arttı.
- Etkinlikler sırasında açık havada daha fazla zaman geçirdik, çocuklar genelde çok eğlendiler bu bizi de motive etti.

- Deneyleri kendilerinin yapacak olmaları bizi başta acaba yapabilecekler mi konusunda endişelendirse de bundan sonraki deneyleri onların yapmalarına fırsat vermemizi sağladı. Deneyleri kendilerinin yapmaları çok hoşlarına gitti. Çoğu deneyi tekrar tekrar yapmak istediler. Ve başarılı da oldular.
- Okulumuzun karşısındaki bahçeye şimdikiye kadar hiç gitmemiştik, örümcek ağları ararken birlikte bahçeyi keşfe çıkmak hepimizi çok eğlendirdi.
- Toprağın renk tonlarına şimdikiye kadar dikkat etmemiştik, biz de farklı renk tonları olduğunu keşfettik. "Toprakla resim yapalım" etkinliğinde toprağa defalarca resim yapıp, silip yeniden yaptılar. Çok güzel bir okumaya yazmaya hazırlık çalışmasıydı.
- Çocuklarla beraber bulut gözlemi yaptık. Çocukluğumuzda oynadığımız bulutları nesnelere benzetme oyunu oynadık.
- Daha önce fen-doğa etkinliğinde sadece çim adam ve fasulye tohumu ekiyor, sonra ne olduğunu takip etmiyorduk. İlk defa farklı tohumlar ektiler ve daha sonra onları okulumuzun bahçesine ektik. Büyümelerini birlikte takip ediyoruz ve sorumluluklarını hatırlatmadan alarak, bize sulanma zamanlarının geldiğini kendileri hatırlatıyor.
- "Atık kâğıttım, hamur oldum" etkinliğinde bekleyen kâğıtların kokusunu ve görüntüsünü beğenmediler. Elleri yapışık kalacağından korktular ve endişelerini dile getirdiler. O yüzden önce ellemek istemediler. Öncelikle biz dokununca yavaş yavaş ve birer birer dokunmaya başladılar. Bu anlamda biz de çocukların farklı özelliklerini keşfetme fırsatı bulduk.
- "Bardaktan neler yapılabilir" etkinliğinde "toprakta hiç tencere mi olur?" dediler. Sonra seramikten kendi materyallerini yapıp, bakın bunları fırınlara koyunca olacak dediğimizde sonucu görmek istediler. Okulumuzda seramik fırını olmadığı bir gün onları görmeleri için seramik atölyesine götürdüm.
- "Daha önce neredeydiler" etkinliğinde seçtiğimiz alanda biz öğretmenler olarak daha önceden yeri incelemiş olmamıza rağmen çocuklar ortamda ölü bir fare gördüler ve incelemek istediler. Onlara mikrop olabileceğini ve hasta olabileceğini anlattım. Bu anlamda inceleme konusunda bizden daha dikkatliydi.
- Etkinliklerde çocuklar kendilerini çok rahatlıkla ifade ederek hoşlandıkları ve hoşlanmadıkları şeyleri söylediler.
- Daha çok etkinliği daha geniş ortamda ve açık havada yapmamız gerektiğini anladım. Çoğu zaman içeride yaptığımız etkinliklerde alan çocuklara dar geldi.

Okul öncesi dönemde çevre eğitimi uygulamaları ülkemizde ve dünyada çeşitli uygulamalar ile sürdürülmektedir. Bu uygulamaların bazıları çocuklara yönelik, bazıları öğretmenlere yönelik olarak devam etmektedir. Örneğin; ABD'de, okul çocukları ve öğretmenlerinin çevre bilincinin gelişmesi ve temel ekolojiyi anlamalarına yardımcı olmak amacıyla 1983 yılında başlatılmış "Yaban (Wild)" adlı proje kapsamında, 50 eyalette yaklaşık 940.000 öğretmen tarafından 48 milyon öğrenciye ulaşılmış, ekoloji temelli çevre eğitimi verilmiştir. Yine ABD'de "Öğrenme Ağacı Projesi (Project Learning Tree)" kapsamında 50 eyaletteki 200.000 öğretmen tarafından 10 milyonun üzerinde öğrenciye çevre dersi verilmiştir. ABD'de eğitimle ilgilenen birçok kuruluş çevre eğitimi verecek öğretmenlerin yetiştirilmesinin de öncelikli konulardan biri olduğunun altını çizmiştir ve ekologlarla iş birliği yaparak daha çok sayıda "eğitenin eğitimi"ni gerçekleştirmektedir (Akt: Güler, 2009). Ülkemizde devam eden Minik Tema uygulamalarından ilerleyen yıllar içerisinde olumlu dönütler alınmaktadır. Bu araştırmadan çıkan sonuçlar, çocuklar açısından ve öğretmen açısından çevre eğitimi uygulamalarının olumlu sonuçlar doğuracağı konusunu desteklemektedir.

Haktanır (2007), çevre eğitimi vermek için bir bilim adamı ya da profesyonel çevre eğitimcisi olmanın gerekmediğini belirterek, çevre eğitiminin disiplinler arası bir konu olması ve değerler eğitimi, karar verme, iletişim becerileri, yaratıcılık ve diğer birçok konu ve beceriyi içeren çok yönlü bir süreç olduğunu söylemiştir (Güler, 2009). Bu araştırmada, çocuk gözlemleri ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler bir kez daha gösteriyor ki; çevre eğitimi tek başına bir eğitim süreci olmaktan öte, çocukların yaratıcılıklarını desteklemekte ve öğretmenlerin görüşmelerde belirttiği gibi ifade becerilerini de geliştirmektedir.

Güler (2009), 12 günlük ekoloji temelli çevre eğitimine katılan 24 öğretmenin doğaya ve çevre eğitimine karşı görüşlerinde ne gibi değişiklikler olduğunu inceleyerek, nitel araştırma yöntemi ile doğa eğitiminin ilk ve son gününde katılımcılarla görüşmeler yaparak çalışma verilerini değerlendirmiş ve öğretmenlerin bu süreçte çevre ile ilgili farkındalıklarının arttığı sonucuna ulaşmış, öğretmenlerin, doğayı bir laboratuvar olarak kullanmanın gerekliliğini vurguladıklarını belirtmiştir. Bu araştırmada öğretmenler çocuklardaki gelişimin fark edilebilirliğinin altını çizmiş ve bireysel gelişimlerini olumlu şekilde etkilendiğini ifade etmişlerdir.

4 Sonuç

Minik Tema programının uygulanması, çocukların çevre ile ilgili farkındalıklarını artırmış ve bilgilerini artırmıştır; ayrıca öğretmenlerin de çevre konusundaki farkındalıkları artmıştır. Etkinliklerin sadece bir dönem içerisinde uygulanmış olması araştırmayı sınırlandırmıştır. Minik Tema programında belirtildiği gibi bütün sene boyunca sistematik bir şekilde uygulanması daha kapsamlı sonuçlara ulaşmayı sağlayacaktır. Geri dönüşüm kutularının sene başından itibaren yapılarak çocukların bunları aktif olarak kullanmalarının sağlanması, sanat etkinlikleri yapılırken oradaki atık materyallerin tercih edilmesi, geri dönüşümün önemi ve gerekliliği, nasıl geri dönüşüm sağlanabileceği konusunda yol gösterici olması, enerji ve su tasarrufu, enerji ve suyun doğru kullanımının nasıl sağlanabileceği, sınıf kuralları oluşturulurken okuldaki suyun ve elektriğin nasıl kullanılması gerektiği konusunda kural konulmasına da dikkat edilmesi çocukların farkındalık düzeylerini arttıracaktır. Okul öncesi sınıflarında çevre ile ilgili öğrenme merkezleri hazırlanabilir ve bu merkezler düzenli olarak güncellenebilir. Ailelerin tüm konuların ve kavramların öğretiminde olduğu gibi çevrenin tanıtılması, sevdirmesi, çevre bilincinin oluşturulmasında aktif rol üstlenmeleri ve okulda yapılan etkinlikleri evde

yapılan destekleyici etkinlikler ile çocuğun gelişimine katkı sağlamaları konusunda farkındalık düzeyleri arttırılabilir. Okullarda çevre ve geri dönüşüm ile ilgili daha çok yayın alınarak, okul yönetimi ve öğretmenlerin çevre konusundaki farkındalıkları ve bilgi düzeyleri arttırılabilir.

5 Kaynakça

- Ahi, B. (2015). Okul öncesi eğitim programına kaynaştırılan çevre eğitimi programının çocukların 'Çevre' kavramı hakkındaki zihinsel model gelişimine etkisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alisinanoğlu, F. & Kesicioğlu, O. S. (2009). Ebeveynlerin okul öncesi dönemdeki çocuklarına (60-72 Ay) yaşattıkları doğal çevre deneyimlerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilim Dergisi*, 29(8), 1-4.
- Aral, N., Kandır, A. & Can Yaşar, M. (2001). *Okul öncesi eğitim 1*. İstanbul: Ya- Pa Yayınları.
- Ayvaz, Z., Öztürk, M., Balcı, A., Uzunoğlu, S., Noyan, Ö. F., Pazarlıoğlu, M. V., Baldemir, E., Başlar, S., Doğan, Y., Gökalp, M. F., Semenderoğlu, A. & Bakaç, M. (1999). *Okul öncesi çevre eğitimi*. İzmir: Çevre Eğitimi ve Araştırma Vakfı (ÇevKor: Çevre Eğitimi Merkezi Yayınları: 6).
- Çelik, M. G., Bayer, S., Arık Akyüz, B. M., Kahrman Öztürk, D., Fındık Tanrıbuyurdu, E., Ergül, A., Güler Yıldız, T., Haktanır, G. & Haktanır, K. (2017). *Minik tema eğitim programı öğretmen rehberi. önüm, arkam, sağım, solum toprak!*. (5. Baskı). İstanbul: TEMA Vakfı Yayınları.
- Diñçer, Ç. (2005). Okul öncesi dönem çocuklarının çevresel farkındalıklarını artırma yolları. <http://www.rehabilitasyon.com.tr> adresinden 26 Kasım 2014 tarihinde alınmıştır.
- Domka, L. (2004). Environmental education at pre-school. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 13(3), 258-263.
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır? *Çevre ve İnsan Dergisi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı*, 65/66, 2006/25 Ankara.
- Güler, T. (2011). Çevre eğitimi. B. Akman, G. Balat Uyanık ve T. Güler (Ed.), *Okul öncesi dönemde fen eğitimi* içinde (ss. 181-201). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Flannagan, D. & Hardee, S. D. (1994). Talk about preschooler's interpersonal relationships: Patterns related to culture, sex and gender of child. *Merrill Palmer Quarterly*, 40(4), 523-537.
- Horwitz, W. A. (1996). Developmental origins of environmental ethics: The life experiences of activists. *Ethics and Behavior*, 6(1), 29-54.
- Kesicioğlu, O. S. (2008). Ebeveynlerin okul öncesi dönemdeki çocuklarına (60-72 ay) yaşattıkları doğal çevre deneyimleri ve çocukların çevreye karşı tutumları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kınık, B. Okyay, Ö. & Aydoğan, Y. (2017). 24-36 aylık çocuklarda aile katımlı çevre eğitiminin dil gelişimine etkisinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2143-2156.
- Louv, R. (2012). *Doğadaki son çocuk: çocuklarımızdaki doğa yoksunluğu ve doğanın sağaltıcı gücü* (3. Baskı). (C. Temürcü, Cev.). Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. (Orijinal çalışma basım tarihi, 2005-2008).
- Pekdoğan, S. (2011). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş altı yaş çocuklardaki sosyal becerilerin bazı özellikler açısından incelenmesi (Elazığ ili örneği). *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Poyraz, H. & Dere, H. (2003). *Okul öncesi eğitiminin ilke ve yöntemleri*. Ankara: Anı Yayınları.
- Şahin, B. & Taşkın, Ö. (2008). "Çevre" kavramı ve altı yaş okul öncesi çocuklar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 1-12.
- Smith, A. (2001). Early childhood a wonderful time for science learning. *Australian Primary and Junior Science Journal*, 17(2), 18-20.
- Uslucan, S. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların (60-72 ay) çevreye yönelik tutumlarına çevre eğitim programının etkisi (Çanakkale İli Örneği). *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Yağcı, M. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının bilimsel süreç becerilerinin gelişmesinde doğa ve çevre uygulamalarının incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Extended Abstract

Children's appreciation for nature develops at a young age, so begin environmental education for kids as early as possible. They learn about nature through real interactions with it, not from filling out stacks of worksheets about nature. Environmental education also builds awareness about how to live in a way that conserves and protects resources for future generations. Educational programs for children and adults are critical in fostering a healthier and safer planet. Environmental education provides important opportunities for students to become engaged in real world issues that transcend classroom walls. They can see the relevance of their classroom studies to the complex environmental issues confronting our planet and they can acquire the skills they'll need to be creative problem solvers and powerful advocates (PLT, 2016).

Environmental education practices in the pre-school period are being carried out in our country and in the world with various implementations. Some of these practices are continuing for children and others for teachers. It has been seen that the

environmental education programs planned in the preschool period support the attitudes of the children to the neighborhood they live in and their efforts to understand the world. Kınık, Okyay and Aydoğan (2016) implemented the 24-36-month-old children's parents attended environmental education programs and indicated that the program has the effect of the positive aspects of receptive and expressive language development words (2016). In addition, Yağcı (2016) stated that nature and environment practices are influential in the development of scientific process skills in preschool children and also Uslucan (2016) stated that environmental education programs applied to pre-school children and attitudes towards the environment have improved in the positive direction. Ahi (2015) suggests that children have a broader model of their environment with the environmental education program integrated into the preschool education program.

In this study 64-72 months' children attended who continue to preschools in Uşak. Within a 5 weeks' environment education program called 'TEMA Kids', each week there were different themed activities for in school and out of school periods. The study group of the research was 64-72 months old 15 children in Uşak, a kindergarten in the 2017-2018 education term. The programme have 42 activities, but 25 activities were used. TEMA Kids is an Early Childhood Environmental Education Program since 2010. The aim of the program is to strengthen children's connection with nature in early childhood, to provide a quality time in nature and to support their physical, cognitive and social development. The Program also helps the teachers and gives them a pool of events and provides these events with variety of materials. In research qualitative techniques were used. The research results portrays that; TEMA Kids environment education programme configure and support the environment knowledge of 64-72 months old children in Usak.

The implementation of the TEMA Kids Programme has increased knowledge and awareness of children about environment. Teachers' awareness of environmental issues has also increased. The fact that the activities were only carried out within one period limits the research so Implementation in a systematic way throughout the year, as indicated in the TEMA Kids Programme program, will lead to more comprehensive results. Making the recycling from the beginning of the year and children's active usage of them, to prefer loose materials for art activities, the importance and necessity of recycling and being provided guidance on how to recycle, energy and water saving, how to make the right use of energy and water, rule on how to use water and electricity in school while class rules are being created will increase awareness levels of children. Environment-related learning centers can be prepared in pre-school classes and these centers can be regularly updated. As parents are teaching all subjects and concepts, awareness levels can be increased about promoting and liking the environment, taking an active role in creating the environmental consciousness, and improving the activities at school by supporting activities at home and contributing to the development of the child. By receiving more media about the environment and recycling on schools, school administration and teachers' awareness and knowledge of environmental issues can be enhanced.